Infectieziekten en werk

Hoe pak ik dat aan?

Preventie van beroepsinfectieziekten

Beroepsinfectieziekten

In allerlei werksituaties kunnen werknemers bewust of onbewust worden blootgesteld aan biologische agentia zoals bacteriën, virussen, parasieten of schimmels. Biologische agentia kunnen een infectie veroorzaken en zo een gezondheidsrisico voor de werknemer opleveren. Als besmetting plaatsvindt vanwege de arbeid spreken we van een beroepsinfectieziekte.

Het blijkt niet goed mogelijk zicht te krijgen op incidentie, ziektelast en verzuim in samenhang met beroepsinfectieziekten. Een beroepsgebonden besmetting wordt niet altijd herkend en wanneer deze relatie wel gelegd wordt, dan wordt dit vaak niet als beroepsinfectieziekte aan het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCvB) gemeld. Hierdoor is sprake van onderregistratie en een flinke onderschatting van het aantal beroepsinfectieziekten in Nederland. Preventie van beroepsinfectieziekten staat hierdoor vaak niet hoog op de agenda. In de praktijk blijkt ook dat het voor betrokken partijen niet altijd duidelijk is waar informatie over (preventie van) beroepsinfectieziekten te vinden is.

Enkele feiten op een rij:

- Naar schatting 250.000 aan biologische agentia blootgestelde werknemers in Nederland
- Binnen de EU 5.000 sterfgevallen per jaar toegeschreven aan arbeidsgerelateerde infectieziekten
- Structurele onderregistratie van beroepsinfectieziekten
- Herkenning en preventie vragen meer aandacht

Hoe zit het met de wetgeving?

- De Arbowet voldoet aan de Europese kaderrichtlijn en de meer specifieke Europese richtlijn over de bescherming van werknemers tegen de risico's van blootstelling aan biologische agentia (Richtlijn 2000/54/EG). De Arbowet geeft algemene bepalingen en richtlijnen met een verdere uitwerking in het Arbobesluit.
- De uitwerking in het Arbobesluit gebeurt in termen van doelregelgeving: niet voorschrijven *hoe* maar *wat*.
- Arbeidsomstandigheden in relatie tot biologische agentia worden specifiek geregeld in afdeling 9 van het Arbobesluit.

Risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E)

Elke werkgever is op grond van de Arbowet verplicht een RI&E op te (doen) stellen voor zijn/haar bedrijf. De RI&E vormt als systematische risico-analyse de basis en het vertrekpunt voor preventief beleid. Met betrekking tot (mogelijke) blootstelling aan biologische agentia gelden vanuit het Arbobesluit nadere voorschriften. Er moet een beoordeling plaatsvinden over de aard, mate en duur van blootstelling zodat het risico voor werknemers bepaald kan worden. Hieruit komt een plan van aanpak met daarin maatregelen om genoemde risico's aan te pakken.

LCI-richtlijnen

Een belangrijke taak van de Landelijke Coördinatie Infectieziektebestrijding (RIVM) is het ontwikkelen en implementeren van beleid ter bestrijding van infectieziekten in de openbare gezondheidszorg. Dit beleid wordt vastgelegd in LCI-richtlijnen. Vanuit een SZW-project zijn veel van deze richtlijnen aangevuld met arbeidsrelevante informatie. De richtlijnen zijn in eerste instantie bedoeld voor medewerkers van de GGD, maar door de arbeidsrelevante aanvullingen zijn deze ook bruikbaar binnen de bedrijfsgeneeskundige zorg.

Registratie van beroepsinfectieziekten

Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCvB)

- Melding van beroepsziekten is een wettelijke verplichting en als zodanig opgenomen in het Arbobesluit.
- Beroepsziekten kunnen eenvoudig, digitaal worden gemeld door bedrijfsartsen (of verzekeringsartsen).
- In 2015 werden 152 beroepsinfectieziekten gemeld bij het NCvB, een toename van 32% ten opzichte van 2014.
- Bij het vermoeden van een beroepsinfectieziekte ('stap 0' van het zes-stappenplan) is het belangrijk om een aantal aspecten systematisch in kaart te brengen om na te gaan of het inderdaad een beroepsmatige aandoening betreft. Het zes-stappenplan helpt daarbij (*www.beroepsziekten.nl*).

Zes-stappenplan (NCvB)

Stap 1 Vaststellen van de aandoening/ziekte
Stap 2 Vaststellen van de relatie met werk
Stap 3 Vaststellen van de aard en het niveau van de oorzakelijke blootstelling
Stap 4 Nagaan van andere mogelijkheden en de rol van individuele gevoeligheid
Stap 5 Concluderen en melden
Stap 6 Preventieve maatregelen en interventies inzetten en evalueren

GGD/RIVM

- Alle huisartsen en microbiologische laboratoria zijn volgens de Wet publieke gezondheid verplicht bepaalde (meldingsplichtige) infectieziekten bij de GGD te melden. Als hierbij (mogelijk) sprake is van een werkgerelateerde component wordt dit door de GGD apart geregistreerd en geanonimiseerd doorgegeven aan het RIVM.
- Sinds 2007 komen dezelfde sectoren naar voren: onderwijs en kinderopvang, gezondheidszorg, agrarische (landbouw en veeteelt)/groene sector en beroepsmatige (zaken)reizigers. De meldingen in deze sectoren vormen samen 57% van alle arbeidsgerelateerde meldingen in 2014 en 65% in 2015.

Arbo-inf@ct

Het NCvB verzorgt in samenwerking met het RIVM een elektronische berichtenservice voor arboprofessionals met bedrijfsgeneeskundige informatie als er een actualiteit speelt van (dreigende) infectieziekte. Inschrijven via *www.kiza.nl*.

Sector- of branchegeorganiseerde bedrijfsgezondheidszorg

Met het collectief organiseren en financieren van zorg voor werkenden op sector-, regio- of brancheniveau ontstaat meer inzicht, aandacht en effectieve investering voor bedrijfsgezondheidszorg bij werkgevers. Deze sectorale aanpak heeft vele voordelen:

- Werkgevers, werknemers, verzekeraars, zorgverleners en arbodiensten kunnen hun expertise en capaciteit bundelen om samen een aanpak te ontwikkelen.
- De kwaliteit neemt toe omdat er een optimale aansluiting ontstaat tussen de specifieke werkgebonden risico's, preventieve maatregelen en beschikbare zorg.
- Door het samen optrekken van werkgevers en werknemers in het delen van ervaringen, informatie en 'best practices' wordt kennis gegenereerd die binnen de sector gebruikt kan worden.
- Door gezamenlijk risico's in kaart te brengen en daarop efficiënte en praktische maatregelen aan te geven, kan een waardevolle input geleverd worden voor de Arbocatalogus van de branche/sector.
- Het resultaat is een meer toegankelijke zorg voor werknemers die goedkoper kan worden aangeboden; werkgevers hoeven voor hun bedrijf/instelling de zorg niet individueel te regelen.

Bronnen:

- SER-advies Betere zorg voor werkenden: Een visie op de toekomst van de arbeidsgerelateerde zorg (Adviesnr. 2014/07) *www.ser.nl*
- Collectief investeren in arbeidsgerelateerde zorg: *www.tno.nl* (zoekterm duurzame inzetbaarheid)

Arbocatalogus

Het doel van een arbocatalogus is het borgen van veilige en gezonde werkomstandigheden. Hierin beschrijven werkgevers en werknemers op eigen initiatief hoe ze zullen voldoen aan doelvoorschriften (een norm in de wet waaraan bedrijven zich moeten houden) voor gezond en veilig werken.
Een arbocatalogus is niet vrijblijvend en is specifiek gericht op de betreffende branche. Werkgever en werknemer zijn sámen verantwoordelijk. De volgende zaken zijn opgenomen:

- Voorschriften en maatregelen over vermindering van nadelige gezondheidseffecten door arbeid, ook ten gevolge van biologische agentia.
- Op welke manier en met welke middelen de doelvoorschriften worden gehaald.

Steeds meer Arbocatalogi bevatten een paragraaf 'biologische agentia'.
Enkele voorbeelden zijn:

- Arbocatalogus voor de Verpleeg-, Verzorgingshuizen en Thuiszorg
- Arbocatalogus Kinderopvang en de Arbocatalogus Jeugdzorg
- Arbocatalogus Dierenartsenpraktijken
- Arbocatalogus Agrarische en groene sectoren
- Arbocatalogus Vleesindustrie

Meer voorbeelden zijn te vinden op *www.arboportaal/arbocatalogus.*

dokterhoe bescherm ik mijn gezondheid

Dokterhoe biedt praktische informatie: van tips over voeding en bewegen, tot arbo-adviezen over tillen en omgaan met gevaarlijke stoffen. De informatie is bedoeld om elke UMC-medewerker, van schoonmaker tot medisch specialist, van verpleegkundige tot secretaresse vitaal te houden met praktische informatie, tips en afspraken. De afspraken zijn opgesteld door de werkgevers in overleg met werknemersorganisaties en vastgelegd in de Arbocatalogus van de UMC's. (*www.dokterhoe.nl*)

Bio-ArbeidsHygiënische strategie (BAH)

Een werkgever is wettelijk verplicht om ter bescherming van de werknemer maatregelen te nemen, bij voorkeur zo dicht mogelijk bij de bron. De arbeidshygiënische strategie houdt in dat beheersmaatregelen volgens een vastgestelde volgorde moeten worden toegepast. De bio-arbeidshygiënische strategie (BAH-strategie) lijkt sterk op de arbeidshygiënische strategie maar heeft een aantal specifieke elementen die van belang zijn bij biologische agentia, vooral waar het werkgerelateerde infectieziekten betreft. (Bron: *www.kiza.nl/BAH* en Arbo-informatieblad 'Biologische agentia')

De volgorde van aanpak is:

- ✓ Bestrijding bij/eliminatie van de bron (zoals repellantia bij vectoren of desinfectie)
- ✓ Organisatorische maatregelen (bijvoorbeeld beperken van het aantal werknemers op een plek of vermijden van aanwezigheid van zwangeren)
- ✓ Technische maatregelen (zoals afscherming, filters, sluizen)
- ✓ Hygiënische maatregelen (zoals toepassing van handhygiëne)
- ✓ Persoonlijke beschermingsmiddelen ter beschikking stellen met goede instructie voor juist gebruik (brillen, handschoenen, schort)
- ✓ Vaccineren van werknemers (wanneer een veilig vaccin voorhanden is en na goede voorlichting hierover)
- ✓ Postexpositie profylaxe (PEP): geneesmiddelen zo snel mogelijk na mogelijke besmetting beschikbaar en toegediend (bijvoorbeeld na een prikaccident)
- ✓ Therapie bij ziekte (stel snel een diagnose en begin met therapie)

Kwetsbare groepen:

Het is van belang actief medisch kwetsbare groepen op te sporen binnen de werknemerspopulatie zoals ouderen, jongeren, personen met een chronische aandoening of langdurige medicatie en de groep zwangere werknemers. Deze personen lopen een verhoogd risico op gezondheidseffecten wanneer zij een beroepsinfectieziekte oplopen.

Vaccinatie van werknemers

Vaccinatie van werknemers kan helpen om hen te beschermen wanneer ze op hun werk worden blootgesteld aan virussen en bacteriën (werknemer als risicoloper). Soms loopt de werknemer zelf niet zoveel risico, maar kan hij wel derden besmetten, bijvoorbeeld kwetsbare patiënten of jonge kinderen (werknemer als risicovormer). Ook dan kan vaccinatie uitkomst bieden.
Op verzoek van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ontwikkelde de Gezondheidsraad twee kaders waarmee werkgevers kunnen beoordelen wanneer vaccinatie aan te raden is: één om de gezondheid van de werknemers te beschermen en één in het belang van derden. Door beide kaders te hanteren kunnen werkgevers een geïntegreerde afweging maken omtrent het aanbieden van vaccinatie aan werknemers.

De werkgever heeft daarbij de plicht
- om na te gaan of de werknemer zich bewust is van de werkgebonden risico's;
- om de werknemer goed voor te lichten over de consequenties van het wel of niet accepteren van de vaccinatie.

Als blijkt dat vaccinatie deel uitmaakt van het optimaal beschermen van de werknemer, dan is vaccinatie een recht van de werknemer.

Naast deze vaccinatiekaders wordt benadrukt dat de beschikbaarheid van een effectief vaccin de werkgever niet ontslaat van het nemen van andere maatregelen, zoals het aanbieden van (persoonlijke) beschermingsmiddelen.

Bron:
- Gezondheidsraad: *www.gezondheidsraad.nl* (zoekterm: Werknemers en infectieziekten - Criteria voor vaccinatie)

Infectieziekten en werk - *Hoe pak ik het aan?*

Tips voor de praktijk:

- Werkgebonden risico's in kaart brengen met periodieke RI&E en beschermende maatregelen formuleren
- Indiensttredingsmoment optimaal gebruiken:
  - afnemen gezondheidsvragenlijst
  - vaccinatie/screening
  - voorlichting over mogelijke besmettingsrisico's, veilig werken en juist gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen
  - opsporen kwetsbare groepen (zwanger/jong/oud/ verminderde afweer)
- Laagdrempelige toegang tot Arbeidsomstandigheden-spreekuur faciliteren
- Registratie voeren (verzuimspreekuur, (prik)accidenten)
- Soms: periodieke screening uitvoeren; maatwerk
- Sectoraal/branchegericht uitwerken van beleid en opname in Arbobeleid respectievelijk Arbocatalogus

Meer informatie is te vinden op *www.arboportaal.nl* (artikel 4.91).

Voorbeeld uit de praktijk

Voorkom ziek worden op de boerderij

Voor mensen die werken op een zorgboerderij is het belangrijk om te weten dat zij zichzelf kunnen beschermen tegen infectieziekten. Denk bijvoorbeeld aan regelmatig goed handen wassen of de juiste beschermende kleding dragen tijdens het schoonmaken van een stal. Daarom hebben RIVM, Stigas, LTO Nederland en de GGD'en Utrecht en Hart voor Brabant een poster gemaakt die in de zorgboerderij opgehangen kan worden. Hierop worden de belangrijkste hygiëneregels op een duidelijke manier uitgelegd.

Bron: RIVM

Bruikbare links:

Algemeen:
Arbo-informatieblad 'Biologische agentia' (AI09): *www.sdu.nl/arbo-informatiebladen*
Arboportaal biologische agentia: *www.arboportaal.nl*
Kennisdossier Biologische agentia en infectieziekten: *www.arbokennisnet.nl*
Kennissysteem Infectieziekten en arbeid (Kiza): *www.kiza.nl*
Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgeneeskunde (NVAB): *www.nvab-online.nl*
Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCvB): *www.beroepsziekten.nl*
Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne (NvvA): *www.arbeidshygiene.nl*
Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA): *www.nvwa.nl*

Informatie beroepsinfectieziekten voor professionals:
www.voorkomberoepsinfectieziekten.nl

Agrarische en groene sector/dieren:
Gezondheidsdienst voor dieren: *http://gddiergezondheid.nl*
Stigas: *www.stigas.nl*

Collectief investeren in arbeidsgerelateerde zorg:
www. tno.nl (zoekterm duurzame inzetbaarheid)

Richtlijnen:
Landelijke richtlijn Prikaccidenten: *www.rivm.nl/prikaccidenten*
Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid (LCHV): *www.lchv.nl/richtlijnen*
Landelijke Coördinatie Infectieziektebestrijding (LCI): *www.rivm.nl/richtlijnen*

Vaccinatie van werknemers:
www.gezondheidsraad.nl (zoekterm vaccinatie van werknemers)

Zwangerschap:
www.nvab-online.nl/richtlijnen (zoekterm zwangerschap)
www.rivm.nl (zoekterm Zwangerschapsnotatie Biologische agentia)

Dit is een uitgave van:

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

TNO innovation for life

januari 2017

009394